

18.9.2009

Dnro 3463/4/07 ja 2046/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

TUTKINTAVANGIN YHTEYDENPIDON RAJOITTAMISPÄÄTÖKSEN TULEE OLLA SELKEÄ

1 KANTELU

Dnro 3463/4/07: Kantelija pyysi 7.11.2007 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Vantaan vankilan menettelyä hänen asianajajalleen osoittamien kirjeiden käsittelyssä. Kirjoituksen mukaan kirjeet on toimitettu "tarkastettavaksi asianajajalleni ennen niiden luovuttamista Suomen Postin kuljetettavaksi."

Kantelija arvosteli vankilan menettelyä myös hänelle saapuneiden kirjeiden perille toimittamisen viipymisestä. Lisäkirjoituksessaan 9.11.2007 kantelija arvosteli Vantaan vankilan vartijoiden menettelyä puhelimen käytön rajoittamisessa.

Dnro 2046/4/07: Kantelija pyysi 8.6.2008 valtioneuvoston oikeuskanslerille osoittamassaan kirjeessä, jonka apulaisoikeuskanslerin sijainen siirsi 10.6.2008 eduskunnan oikeusasiamiehelle, eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomari A:n sekä Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston kihlakunnansyyttäjä B:n menettelyä rikosasiassa

Kantelija oli yksi syytetyistä törkeää petosta ym. koskeneessa asiassa, jossa oli asianomistajia noin 5 000–6 000. Poliisin asiassa suorittamaa esitutkintaa puutteellisena pitänyt kantelija halusi esittää käräjäoikeudessa syyttömyytensä puolesta puhuvaa näyttöä, ja vaati asianomistajien kuulemista käräjäoikeudessa. Kantelun mukaan käräjätuomari A ei suostunut pyyntöön ja palautti kantelijan esittämän kirjallisen vaatimuksen tämän asianajajalle liittämättä sitä jutun asiakirjoihin.

Kantelija kertoi, että koska näyttömahdollisuutta asianomistajien kuulemisen muodossa ei sallittu, lähestyi hän eräitä asianomistajia kirjeitse tiedustellen, onko heillä vaatimuksia kantelijaa kohtaan ja pyytäen kirjallista vastausta. Kihlakunnansyyttäjä B:n saatua tietää menettelystä, haki hän käräjäoikeudelta yhteydenpidon rajoittamista, jotta kantelija ei voisi lähestyä jutun asianomistajia. Käräjätuomari A hyväksyi vaatimuksen. Ennen tätä päätöstä kantelija oli ehtinyt saada kuusi ilmoitusta asianomistajilta siitä, että heillä ei ollut asiassa vaatimuksia kantelijaa kohtaan. Kantelija esitti nämä kirjeet käräjäoikeudessa. Kantelun mukaan seuraavana käsittelypäivänä käräjätuomari A kertoi soitaneensa mainituille kuudelle asianomistajalle ja saaneensa heiltä suullisesti peruutukset heidän lähettämiinsä ilmoituksiin. Kantelija ei saanut enää olla yhteydessä asianomistajiin tai kuulla heitä käräjäoikeudessa. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan käräjätuomarin ja kihlakunnansyyttäjän menettelyn laillisuuden.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Helsingin syyttäjänviraston kihlakunnansyyttäjä B osoitti Vantaan vankilalle 17.10.2007 päivätyn pyynnön puheena olevassa asiassa tutkintavankina olleen kantelijan yhteydenpidon rajoittamiseksi. Helsingin käräjäoikeudessa oli häntä vastaan vireillä rikosasioita, ja syyttäjän tietoon oli tullut, että kantelija oli lähettänyt Vantaan vankilasta jutun asianomistajille kirjeitä, joiden sisältöä ei voida pitää asianmukaisena. Kihlakunnansyyttäjän mukaan kyseisten kaltaisten yhteydenottojen voidaan katsoa vakavasti vaarantavan tutkintavankeuden tarkoituksen.

Kihlakunnansyyttäjä pyysi, että kantelijan yhteydenpitoa rajoitetaan siten, että hänen mahdollinen yhteydenottonsa jutun asianomistajiin tapahtuu ainoastaan hänelle määrätyn asianajajan kautta. Lisäksi kihlakunnansyyttäjä yksilöi nimeltä yhteensä yhdeksän todistajana, kuultavana tai kanssavaastajana kuultavaa henkilöä, joiden yhteydenpitoa hän pyysi rajoitettavan kokonaan.

Helsingin käräjäoikeuden kärjätuomari A määräsi 22.10.2007 rikosasiassa ..., että kantelija ei saa olla yhteydessä vireillä olevassa pääkäsittelyssä todistajina kuultaviin nimeltä yksilöityyn kolmeen henkilöön eikä jutussa asianomistajina oleviin henkilöihin muutoin kuin puolustajan välityksellä, koska yhteydenpito voi vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Päätöksen mukaan yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pidempään kuin se on välttämätöntä. Yhteydenpidon rajoittaminen koskee yhteydenpitoa myös puhelimitse ja kirjeitse.

Käräjäoikeus tuomitsi kantelijan syytteen mukaisesti 9.4.2008 antamallaan tuomiolla nro

3.2 Vantaan vankilan selvitys ja lausunto (dnro 3463/4/07)

Vantaan vankilan **johtaja** kertoi, että käräjäoikeuden määräämän yhteydenpitorajoituksen alaisia henkilöitä (asianomistajia, kanssasyytettyjä ja todistajia) oli noin 5 000. Vankilan johtaja totesi, että yhteydenpitorajoituksen täytäntöönpano on ollut erittäin vaativaa ja aikaa vievää. Kirjeet on kuitenkin pyritty toimittamaan eteenpäin heti tarkastamista hidastavien tekijöiden selvittyä.

Johtajan mukaan asianajajilta tulleet kirjeet on pyritty toimittamaan viivytyksettä. On kuitenkin sattunut, että vaikka kantelijalle tulevien kirjeiden kuoreen lähettäjäksi on merkitty oikeudenkäyntiavustaja, asiantila on selvityksen jälkeen todettu perättömäksi. Näin oikeankin oikeudenkäyntiavustajan kirje on saattanut viipyä selvitettyäessä sitä, onko kyseessä todellinen oikeudenkäyntiasiamies.

Käsillä olevassa asiassa vankilan johtajan sijainen määräsi pakkokeinolain 1 luvun 18b §:n 4 momentin mukaisen väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen vangitsemiseen oikeutetun virkamiehen eli virallisen syyttäjän 17.10.2007 esittämästä pyynnöstä. Käräjäoikeus on sittemmin määrännyt kantelijalle samansisältöisiä yhdenpitorajoituksia kohdehenkilöitä hieman karsien. Vankilan johtaja katsoi, että vankilassa ja käräjäoikeudessa määrätty yhteydenpitorajoitus kirjeiden osalta "asianajajan kautta" ei ole vastoin lain säännöksiä.

Selvityksen mukaan kantelija ei päässyt soittamaan kanssasyytetyilleen, mutta tilanne korjattiin sen jälkeen, kun huomattiin, että yhteydenpitorajoitus koski asianomistajia eikä asianosaisia, kuten rajoitusta ensin virheellisesti tulkittiin.

Puhelimen käytön rajoittamisen osalta Vantaan vankilan johtaja toi esille, että vangit voivat asioida henkilökunnan kanssa asiomiskaavakkeella ja tarvittaessa henkilökohtaisesti. Jokaisella virkamiehellä on sijainen siltä varalta, että tavoiteltava virkamies on poissa vankilasta. Vangin puhelu henkilökunnalle on vankilan johtajan näkemyksen mukaan vankilan järjestystä häiritsevää, ja sen järjestäminen sitoo turhaan resursseja ja vie aikaa muilta vankien puhelinsoitoilta. Kantelijan soiton epääminen apulaisjohtaja on selvityksen mukaan ollut perusteltua.

Vantaan vankilan **apulaisjohtaja** katsoi, että kantelija oli käyttänyt väärin oikeuttaan olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle. Asia oli väärennösten osalta poliisin tutkittavana. Kantelijan rikosasiassa oli useita tuhansia asianomistajia. Kantelija oli ollut yhteydessä osaan asianomistajista. Vankilalle toimitettiin lista kyseisistä henkilöistä. Selvityksen mukaan vankila koetti estää yhteydenpidon mainittuihin henkilöihin, mutta urakka osoittautui liian työlääksi ja olisi käytännössä tyrehdyttänyt koko vankilan muun kirjeenvaihdon henkilökunnan ajanpuutteen takia.

Selvityksen mukaan esitutkinnan tutkinnanjohtaja ilmoitti vankilalle, että kantelijan ulospäin lähtevän postin voi toimittaa hänen avustajalleen, jolla on listat asianomaisista yhteydenpitokiellon kohteena olevista henkilöistä.

Apulaisjohtajan mukaan kantelijan arvostelun kirjeiden hitaasta kulusta voi sivuuttaa sillä, että henkilökunta on tehnyt parhaansa kirjeiden nopean toimittamisen eteen. Kantelija on kuitenkin omilla toimillaan saanut prosessin niin hitaaksi, että nopeampi toiminta ei ole mahdollista. Vankilalla ei ole resursseja osoittaa yhtä tai useampaa virkamiestä hoitamaan ainoastaan kantelijan asioita. Vankilassa on 166 vankipaikalla noin 250 vankia, joilla on myös hoidettavia asioita.

Puhelinasianssa kantelijan mainitsevat vartijat ovat toimineet apulaisjohtajan antamien määräysten mukaisesti. Kantelija on soittanut apulaisjohtajalle kahdesti ja molemmilla kerroilla apulaisjohtaja on ilmoittanut, että yhteydenotot hoidetaan asiomislomakkeella. Toisen soittokerran jälkeen apulaisjohtaja kielsi kerrosvartijoita antamasta kantelijan soittaa apulaisjohtajalle. Mikäli kaikki 250 vankia hoitaisivat asiansa puhelimitse, ei apulaisjohtaja kykenisi suorittamaan muita tehtäviään lainkaan.

3.3

Helsingin syyttäjänviraston selvitys ja lausunto (dnro 2046/4/08)

Kihlakunnansyyttäjä B kertoi kantelun liittyvän syksyllä 2007 käsiteltyyn laajan rikosasian, jossa lukuisille asianomistajille oli lähetetty syytteiden mukaan perättömiä laskuja tai erehdyttävästi laskun muotoon laadittuja tilisiirtolomakkeita.

B kertoi oikeudenkäynnin aikana ilmenneen, että kantelija oli vankilasta käsin lähettänyt useille asianomistajille kirjeitä, jotka johtivat kirjeen vastaanottaneiden taholta hämmentyneisiin yhteydenottoihin poliisiin ja käräjäoikeuteen. Yleisesti oli erehdytty uskomaan, että kyse olisi poliisiin tai oikeusviranomaisten lähettämästä kirjeestä. Kirjeen sisältö oli muotoiltu sellaiseksi, että asianomistajia painostetaan siten, että mikäli asianomistaja ei luovu korvausvaatimuksestaan, asianomistaja tulisiin velvoittamaan saapumaan henkilökohtaisesti käräjäoikeuteen. Myös kirjeen ulkoasu ja sanamuoto olivat omiaan erehdyttämään vastaanottajia kirjeen lähettäjätahon ja oikeudenkäyntimenettelyn suhteen.

Kihlakunnansyyttäjä B kertoi, että kirjeen saajien joukossa oli myös asianomistajia, joiden vahingonkorvausvaatimusta syyttäjä asianomistajien esitutkinnassa tekemän pyynnön perusteella ajoi käräjäoikeudessa. Selvityksen mukaan yksikään asianomistaja ei ole B:lle ilmoittanut peruuttavansa pyyntöään korvausvaatimuksen ajamisesta.

B kertoi, että tilanteessa oli syytä epäillä, että kuvatus kaltainen vastaajan yhteydenpito asianomistajiin vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Sen vuoksi B pyysi Vantaan vankilaa rajoittamaan kantelijan yhteydenpitoa pakkokeinolain 1 luvun 18b §:n perusteella.

B katsoi, että tiukimmillaan yhteydenpitorajoitus voitaneen määrätä sellaiseksi, että yhteydenpito sallitaan vain lainvalvontaviranomaisiin ja avustajaan. Kihlakunnansyyttäjä B katsoi, että yhteydenpito asianomistajiin voi tapahtua kantelijalle määrätyn avustajan, asianajajan, kautta. Näin varmistettaisiin siitä, että mahdollinen yhteydenpito olisi asianmukaista ja tapahtuisi vailla asianomistajiin kohdistuvaa painostusta ja erehdyttämistä. Vantaan vankila asetti pyydetyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen, jonka Helsingin käräjäoikeus myöhemmin päätöksellään piti voimassa. Yhteydenpitorajoituspyyntöä käsiteltiin ja siitä tehtiin päätös käräjäoikeuden istunnossa 22.10.2007, jossa myös kantelijan avustaja oli läsnä.

Kihlakunnansyyttäjä B katsoi, että kantelijan yhteydenpitoa on rajoitettu pakkokeinolain säännösten mukaisesti, eikä hänen avustajalleen ole annettu julkista hallintotehtävää.

Johtava kihlakunnansyyttäjä katsoi lausunnossaan, että kihlakunnansyyttäjä B on toiminut asiansa lainmukaisesti ja olosuhteiden edellyttämällä tavalla.

3.4

Helsingin käräjäoikeuden selvitys ja lausunto (dnro 2046/4/08)

Käräjätuomari A kertoi toimineensa puheenjohtajana kantelussa tarkoitettussa rikosasiassa, jonka valmisteluistunto pidettiin 9.10.2007 ja pääkäsittely 22.10.–13.12.2007. Valmisteluistunnossa tehtiin ainoastaan pääkäsittelyn istuntosuunnitelma, ja kirjalliset vastaukset pyydettiin toimittamaan kunkin haastehakemuksen osalta ennen pääkäsittelyä.

Selvityksen mukaan kantelija oli pyytämättä toimittanut ennen valmisteluistuntoa käräjäoikeuteen useita kirjoituksia koskien käsiteltäviä asioita. Valmisteluistunnossa hän ilmoitti tulevansa nimeämään kaikki asianomistajat asiassa henkilökohtaisesti kuultaviksi todistelutarkoituksessa. Asianomistajia oli yhteensä 5 000–6 000. Koska valmisteluistunnossa ei käsitelty syytteesen vastaamista tai todistelua ilmoitti käräjätuomari A kantelijalle ja hänen puolustajakseen määrätylle asianajajalle, että kaikki kuultavaksi halutut asianomistajat ja todistajat tulee nimetä kirjallisessa vastauksessa sekä ilmoittaa kuulemisen todistusteema. Asianajaja ilmoitti kirjallisissa vastauksissaan asianmukaisesti päämiehen puolesta vedottavan todistelun. Kaikkia asianomistajia ei nimetty kuultaviksi.

Käräjätuomari A havaitsi ristiriitaisuuden kantelijan itsensä kirjoittamaan nähden siinä vaiheessa, kun kantelijan asianajaja toimitti kirjallisen vastauksen ensimmäisenä käsiteltävään haastehakemukseen. A otti yhteyttä asianajajaan, joka ilmoitti, että kantelija oli hyväksynyt asianajajan laatiman vastauksen, joka korvasi kaikki aikaisemmin toimitetut kirjoitukset. Tämän vuoksi käräjätuomari A palautti pääkäsittelyssä kantelijan asiaa koskevan kirjoituksen sekä myös jatkossa käsiteltäviä asioita koskevat kirjoitukset huomioitavaksi kirjallisia vastauksia laadittaessa.

Ennen pääkäsittelyn alkamista ilmeni, että kantelija oli lähettänyt asianomistajille kirjeitä. Joiltakin asianomistajilta tuli yhteydenottoja käräjäoikeuteen, koska heillä oli epätietoisuutta kirjeiden lähettäjästä. Kirjeet oli lähetetty kantelijan nimellä, mutta koska syytteenalaiset petosrikokset oli tehty eri yhtiöiden nimissä, eivät asianomistajat olleet tunnistaneeet vastaajana ollutta kantelijaa.

Käräjätuomari A kertoi, että pääkäsittelyssä kantelija antoi kuudelta asianomistajalta saamansa kirjeet selvitykseksi siitä, ettei heillä ollut vaatimuksia asiassa. Selvityksen mukaan kirjeet on otettu oikeudenkäyntiaineistoksi asiassa. Ilmeni, että kaksi näistä asianomistajista oli esitutkinnassa pyytänyt syyttäjää ajamaan yksityisoikeudellisia korvausvaatimuksia, jotka vaatimukset syyttäjä oli esittänyt pääkäsittelyssä. Koska syyttäjä ilmoitti pysyvänsä vaatimuksissaan ja asiassa oli ristiriitaa, pyysi käräjätuomari A käräjäsiihteriä selvittämään näiden kahden asianomistajan osalta puhelimitse, oliko heillä asiassa korvausvaatimuksia. Ilmeni, että asianomistajat olivat erehtyneet luulemaan, että kirjeet oli lähettänyt asian tutkija. Sotkamosta kotoisin oleva asianomistaja kertoi, että hän oli ilmoittanut luopuvansa korvausvaatimuksista, koska kirjeessä oli ilmoitettu, että muussa tapauksessa hänet tultaisiin kutsumaan asian pääkäsittelyyn kuultavaksi. Siitä olisi aiheutunut korvausvaatimuksiin verrattuna enemmän kuluja, mistä syystä hän oli ilmoittanut luopuvansa vaatimuksista.

Käräjätuomari A kertoi, että näiden tapahtumien johdosta syyttäjä vaati kantelijan yhteydenpidon rajoittamista muutamaiin todistajiin ja kaikkiin asianomistajiin siten, että yhteydenotot olisivat sallittuja ainoastaan puolustajan välityksellä. Kantelijaa kuultiin vaatimuksen johdosta pääkäsittelyssä 22.10.2007.

Käräjätuomari A totesi, että käräjäoikeuden päätöksellä yhteydenpidon rajoittamisesta ei ole annettu julkista hallintotehtävää viranomaislahon ulkopuolelle. Päätöksestä on ilmoitettu vankilaviranomaiselle normaalin käytännön mukaisesti. Päätöksellä ei ole tarkoitettu antaa kantelijan puolustajana olevalle asianajajalle erityistä tehtävää. Kun kantelija oli ilmoittanut nimeävänsä asianomistajia kuultavaksi todistelutarkoituksessa, on päätöksen sanamuodolla pyritty mahdollistamaan tämä hänelle, ja rajoittamaan hänen yhteydenpitoaan mahdollisimman vähän niin, ettei puolustautumismahdollisuuksiin puututa.

Helsingin käräjäoikeuden **laamanni** yhtyi lausunnossaan käräjätuomari A:n näkemukseen siitä, että yhteydenpidon rajoittamisella "muutoin kuin puolustajan välityksellä" ei ole tarkoitettu lisätä kantelijalle määrätyn puolustajan lakisääteistä harkinta- tai toimivaltaa ja siten antaa päätösvaltaa sallitusta yhteydenpidosta muulle kuin viranomaiselle. Päätöksellä on pyritty osoittamaan kantelijalle, että yhteydenpitorajoitus ei koske hänelle määrättyä puolustajaa. Laamanni katsoi, että päätöksen sanamuotoa, joka toki olisi voinut olla täsmällisempi, on tulkittava kantelijan eduksi siten, että se korostaa hänen oikeuttaan asianmukaiseen puolustautumiseen puolustajan avulla.

Laamanni piti pakkokeinolain kyseistä säännöstä yhteydenpidon rajoittamisesta liian avoimena ja tulkinnanvaraisena. Yhteydenpidon rajoittamisen tulisi perusoikeuksia kaventavana koskea vain niitä tilanteita, joissa tutkintavankeuden tarkoitus on todella vaarantumassa. Yhteydenpidon rajoittamista koskeva määräys pitäisi myös voida kumota heti, kun se ei enää ole tarpeen. Laamannin näkemysten mukaan yhteydenpidon rajoittamiseen liittyy runsaasti erilaisia tulkintatilanteita, joissa puolueeton ajantasainen valvonta esimerkiksi julkisen asiamiehen kautta voisi olla perusteltua. Vastaajan oikeudenkäyntiavustajalle tai puolustajalle tehtävä ei jo pelkästään jääviysongelmien vuoksi sovi. Laamanni katsoi, että päätäntävällän yhteydenpidon rajoittamisesta tulee säilyä tuomioistuimilla.

3.5

Oikeusohjeet

Pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 18b §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Pykälän 2 momentin mukaan yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen, muun läheisen taikka tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa saadaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä.

Pykälän 3 momentin mukaan yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn tutkintavangin tai tiettyjen tutkintavankien taikka tietyn vangin tai tiettyjen vankien kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Pykälän 4 momentin mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta päättää vangitsemisvaatimuksen tekijän, syyttäjän tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Väliaikaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä päättää myös vankilan johtaja taikka, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos tuomioistuin 17 §:n nojalla lykkää pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittelyä, sen tulee kuitenkin päättää pidätetylle määrätyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta. Yhteydenpitoa koskeva rajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäväksi 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasiain uudelleen käsittelyn yhteydessä.

3.6

Kannanotto

3.6.1

Yhteydenpitorajoitus "puolustajan välityksellä" tai "asianajajan kautta" (3463/4/07 ja 2046/4/08)

Kanteluissa ei ole kyseenalaistettu yhteydenpitorajoituksen asettamista tai sen perusteita sinänsä. Minulla ei ole aihetta puuttua asian tähän puoleen. Asiallisessa suhteessa yhteydenpitorajoituksen hakeminen ja sen asettaminen näyttää olleen selvästi perusteltua.

Kanteluiden tutkinnassa olen kiinnittänyt huomiota yhteydenpitorajoitusta koskevan päätöksen toimeenpanemiseen liittyviin kysymyksiin vankilassa (3463/4/07) ja toisaalta virallisen syyttäjän ja käräjäoikeuden asiaan liittyvään päätöksentekomenettelyyn (2046/4/08).

Jälkimmäisen kantelun johdosta lähettämässäni selvitys- ja lausuntopyyntöissä pyysin Helsingin käräjäoikeutta ja Helsingin syyttäjänvirastoa kiinnittämään huomiota muun muassa siihen, voiko syyttäjä hakea, tai käräjäoikeus määrätä pakkokeinolain 1 luvun 18b §:n mukaisen yhteydenpitorajoituksen siten, että mahdolliset yhteydenotot määrätään tapahtuvan rikoksesta syytetylle määrätyn puolustajan kautta.

Väliaikaista yhteydenpitokieltoa koskeva kihlakunnansyyttäjän pyyntö on muotoiltu "asianajajan kautta" -tyylisesti. Helsingin käräjäoikeuden vastaavan päätöksen muotoiluna on "puolustajan välityksellä". Totean, että laissa ei säädetä nimenomaan tällaisesta menettelystä. Sellaisenaan tämä ei luonnollisesti tarkoita, että menettely ei olisi sallittua.

Näkemykseni mukaan kuvatuin tavoin muotoiltu yhteydenpitorajoitus voi kuitenkin antaa vaikutelman siitä, että yhteydenpitorajoituksen toimeenpano tai sen noudattamisen valvonta olisi tarkoitettu jättää tai osoittaa epäilyttäen olleen kantelijan puolustajana olleelle asianajajalle, eli jollekin muulle kuin viranomaiselle (vrt. perustuslain 124 §, jonka mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, ja merkittävää julkisen vallan käyttämistä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle). Pidän selvänä, että yhteydenpitorajoituksen valvonta- ja täytäntöönpanotehtävän tulee kuulua viranomaisille, vankeinhoitoviranomaisille tai poliisihallinnon virkamiehille (jos vapautensa menettänyttä säilytetään poliisin säilytystilassa).

Käräjätuomarin selvityksen mukaan käräjäoikeuden päätöksen muotoilulla on pyritty korostamaan sitä, että kantelijalla on (edelleen) kirjeenvaihto-oikeus puolustajansa kanssa. Sinänsä on selvää, että yhteydenpitorajoitusta ei missään olosuhteissa voi asettaa rikoksesta epäillyn ja hänen kelpoisuusehdot täyttävän oikeudenkäyntiavustajansa välille. Asianajajan mainitsemista yhteydenpitorajoitusta koskevassa hakemuksessa tai päätöksessä ei tästä syystä voi pitää tarpeellisenä. Joka tapauksessa kantelijan yhteydenpito-oikeus puolustajansa olisi ollut syytä tuoda esille jollain vaihtoehdoisella tavalla. Nyt kantelijan asianajaja, tai pikemminkin kantelijan yhteydenpito-oikeus häneen, on yhdistetty tähän nähden eri asiaan, toisin sanoen rajoitettavaksi määrättyyn yhteydenpitoon. Asianajajan mainitseminen tai kytkeminen tällaisessa asiayhteydessä on ollut omiaan synnyttämään epäselvyyttä hakemuksen tai päätöksen sisällöstä.

Pidän tärkeänä sitä, että yhteydenpitorajoitusta koskeva hakemus ja ennen kaikkea asiasta annettava päätös on selvästi muotoiltu ja perusteltu. Päätöksen sisällön yksiselitteisyys on yleisesti ottaen edellytyksenä sille, että vankeinhoitoviranomaiset (tai poliisihallinnon virkamiehet) pystyvät valvomaan määräyksen noudattamista asianmukaisesti.

Erityisesti käsillä olevan kaltaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa yhteydenpitorajoituksen alaisia tahoja on tuhansia, erityistä huomiota olisi perusteltua kiinnittää paitsi hakemuksen ja päätöksen täsmälliseen muotoiluun, myös yhteydenpitorajoituksen täytäntöönpanoon liittyviin käytännöllisiin kysymyksiin. Tässä suhteessa voisi olla hyödyllistä, että yhteydenpitorajoituksen määräävä taho (käräjäoikeus) lähettäisi listan kohdehenkilöistä ja -tahoista määräyksen täytäntöönpanosta vastaavalle taholle (vankilalle) paitsi paperitulosteena, myös sähköisenä asiakirjana. Tällainen menettely olisi käsittääkseni omiaan jouduttamaan vankeinhoitoviranomaisten suorittamaa lähtevien kirjeiden tarkastamista, ja se voisi myös olla toiminnallisesti varmempaa kuin pelkästään manuaalisesti suoritettava nimen etsintä erittäin pitkältä paperitulosteelta. Sähköistä asiakirjaa käytettäessä postilähetyksen vastaanottajan nimen esiintymisestä olisi mahdollista varmistua nopeasti ja vaivattomasti tekstinkäsittely- tai taulukkolaskentaohjelman sanahakuominaisuutta (Ctrl-F) käyttäen.

Saamissani selvityksissä ja lausunnoissa on kiistetty se, että yhteydenpitorajoitushakemuksilla tai päätöksillä olisi tarkoitettu antaa tai annettu julkista hallintotehtävää muulle kuin viranomaiselle (tässä tapauksessa: asianajajalle). Käytettävissäni olevien tietojen minulla ei ole riittäviä perusteita katsoa, että tällaisesta olisi ollut kysymys.

Yhteydenpitorajoituksen konkreettisen täytäntöönpanon osalta asiassa näyttäisi tosin selvityksen perusteella olevan jossain määrin epäselvyyttä. Vankilaviranomaisia koskevaan kanteluun (dnro

3463/4/07) annetun Vantaan vankilan selvityksen mukaan rikosasian tutkinnanjohtaja oli ilmoittanut vankilalle, että kantelijan ulosmenevän postin voi toimittaa hänen asianajajalleen, jolla on listat asiantuntijasta. Epäselväksi jää, mitä tällä on tarkkaan ottaen tarkoitettu, ja miten asian suhteen on käytännössä menetelty, jos asia on aktualisoitunut. Tästä syystä oikeusasiamiehen kanslian tarkastaja oli puhelimitse yhteydessä kantelijan asianajajaan 2.7.2009. Hän kertoi kantelijan toimittaneen hänelle aikanaan joitakin kirjeitä. Asiasta saamani käsityksen mukaan ilmi ei ole tullut viitteitä siitä, että kirjeet asianajajalle olisi toimittanut nimenomaan Vantaan vankila.

Asian arvioinnissa olen ottanut huomioon myös sen, että pakkokeinolain yhteydenpitorajoitusta koskeva säännös on jossain määrin tulkinnalle avoin. Tähän viittasi myös laamanni lausunnossaan. Näkemys pakkokeinolain 1 luvun 18b §:n tulkinnanvaraisuudesta saa tukea esitutkinta- ja pakkokeino-toimikunnan mietinnössä (OMKM 2009:2) esitetystä. Mietinnössä voimassa olevaa säännöstä arvioidaan muun muassa seuraavasti:

"Pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ään liittyy useita käytännössä esiin nousseita kysymyksiä, joista eräät ilmeisesti edellyttävät lainsäädännön muuttamista tai täydentämistä. Ensimmäisenä niistä voidaan mainita se, että yhteydenpidon rajoittamisen on tulkittu mahdollistavan tutkintavangin kirjeiden toimittamisen poliisiviranomaisen tarkastettavaksi ja luettavaksi. Tällaisen menettelyn ei voi katsoa kuuluvan kysymyksessä olevan pykälän soveltamisalan piiriin. Yhteydenpidon rajoittamisen tarkoituksena on, ettei kirjeenvaihtoa päätöksessä määrättyjen henkilöiden kanssa toimiteta perille. Kirjeiden tarkastamisesta ja lukemisesta ovat erilliset säännökset tutkintavankeuslaissa sekä poliisien säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa. Kirjeen haluttuun ottamiseen liittyy puolestaan takavarikko, josta säädetään pakkokeinolain 4 luvussa. Selvyyden vuoksi ja pykälän oikean soveltamisen varmistamiseksi näihin seikkoihin voisi kiinnittää huomiota yhteydenpidon rajoittamista koskevassa pykälässä." (s. 115–116).

"Voimassa olevan pykälän mukaan epäselvää on myös se, miten rajoituksen vaatimiseen oikeutetun virkamiehen on meneteltävä, kun hän havaitsee, että rajoituksen edellytyksiä ei enää ole. Niin tätä kysymystä koskien kuin muutenkin tuomioistuimet ovat ratkaisuisaan siirtäneet päätösvaltaa kyseisille virkamiehille. Päätösvallan uskomista heille rajoitusten poistamistapauksissa lieventäminen mukaan lukien voidaankin pitää perusteltuna, minkä tulisi selvyyden vuoksi kuitenkin ilmetä laista. Kysymys on vangitun eduksi tehtävästä ratkaisusta. Vangitun oikeusturvakeinona olisi tällaisissa tapauksissa asian saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi silloin, kun rajoitus poistetaan vain osittain." (s. 117).

Edellä lausumaani viitaten saatan edellä esittämäni käsitykset yhteydenpitorajoitusta koskevan hakemuksen ja päätöksen selkeydestä sekä rajoituksen täytäntöönpanosta kihlakunnansyyttäjä i B:lle, kärjätuomari A:lle, Helsingin kärjäoikeudelle ja Vantaan vankilalle tiedoksi.

3.6.2

Kantelu muilta osin (3463/4/07)

Kantelija arvosteli myös sitä, että hänelle saapuneiden kirjeiden toimittaminen kesti kauan Vantaan vankilassa. Totean, että asian olosuhteet näyttävät olleen hyvin poikkeukselliset. Kantelijan kirjeenvaihdon tarkastaminen ja yhteydenpitorajoituksen täytäntöönpano on ilmeisesti ollut tavallista vaativampaa ja viranomaisten resursseja merkittävästi normaalia enemmän sitovaa. Saamassani selvityksessä on tuotu esille, että kirjeiden toimittamisessa on kuitenkin pyritty joutuisuuteen mahdollisuuksien rajoissa. Katson, että tältä osin asiassa ei ole osoitettu tai ilmennyt virheellistä menettelyä. Yhteydenpitorajoituksen täytäntöönpanon osalta viittaa kuitenkin edellisessä jaksossa esille ottaamani sähköisen asiakirjan käyttämisen mahdollisuuteen.

Kantelijan arvostelun siitä, että hänen ei sallittu soittaa Vantaan vankilan johtajalle puhelimella, vankila on antanut selvityksen. Katson, että asiassa ei tältä osin ole menetelty virheellisesti tai lainvas-

taisesti. Tutkintavangeilla ja vangeilla on mahdollisuus pitää yhteyttä vankilan johtoon kirjallisesti asiointilomakkeita käyttäen ja tarvittaessa henkilökohtaisesti.

Kantelija arvosteli puhelimen käytön rajoittamista myös toisessa suhteessa. Selvityksestä ilmenee, että jossain vaiheessa Vantaan vankilassa oli tulkittu yhteydenpitorajoituspäätöksen sisältöä tai soveltamisalaa virheellisesti. Vantaan vankilan johtaja kertoi, että kantelijaa estettiin jonkin aikaa soittamasta kanssasyytetyilleen, kunnes vankilassa huomattiin, että yhteydenpitorajoitus koski asianomistajia eikä asianosaisia.

Totean, että käräjäoikeuden päätös yhteydenpidon rajoittamisesta on asialliselta sisällöltään eli soveltamisalaltaan selvä. Päätöksen perusteella yhteydenpitoa kantelijan kanssasyytettyihin ei olisi saanut estää. Selvityksen mukaan virheellinen menettely on havaittu ja oikaistu vankilassa.

Katson riittäväksi toimenpiteeksi sen, että kiinnitän Vantaan vankilan huomiota huolellisuuden noudattamiseen käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanossa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.6.1 esittämäni käsityksen yhdenpitorajoituksesta tehtävän päätöksen selkeydestä käräjätuomari A:n ja Helsingin käräjäoikeuden tietoon.

Saatan edellä kohdassa 3.6.1 esittämäni käsitykseni myös kihlakunnansyyttäjä B:n ja Helsingin syyttäjänviraston tietoon siltä osin kuin siinä on kyse yhteydenpitorajoitusta tarkoittavan hakemuksen täsmällisyydestä.

Tässä tarkoituksessa lähetän edellä mainituille tahoille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.6.2 esittämäni käsityksen huolellisuuden noudattamisesta käräjäoikeuden yhteydenpitorajoituspäätöksen täytäntöönpanossa Vantaan vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Vantaan vankilalle.